

ЗЯМЛЯ НАВАГРУДСКАЯ, КРАЮ МОЙ РОДНЫ...

Кім быў Адам Міцкевіч паводле сваёй свядомасці, сваёй нацыянальнай належнасці? Пытанне, безумоўна, у многім рытарычнае. Бо найперш ён стаў геніем польскай паэзіі і дзякуючы гэтаму ўзышоў зоркай першай велічыні ў літаратуры славянскай, літаратуры еўрапейскай, літаратуры сусветнай. Але патрыятызм Міцкевіча — з’ява складаная, “шматслойная”. Бо найперш ён прызнаваўся ў любові да той зямлі, дзе нарадзіўся і ўзрос, дзе адчуў прыгажосць навакольнага свету, дзе далучыўся да народных песень і казак, творча выкарыстаных потым у баладах і “Дзядях”. З “духоўнай культурай Беларусі” паэт быў “звязаны праз усё сваё жыццё, ад часоў маладосці да гадоў, праведзеных на эміграцыі”¹. І беларускае сялянскае атачэнне, якое ён добра ведаў па вясковых кірмах і вяселлях, для яго было сваім, блізкім, родным. Ён усведамляў адметнасць гэтага атачэння (можа, не столькі этнічную, колькі сааслоўную) ад таго шляхецкага асяроддзя, да якога належыў сам. Але, як паказаў польскі даследчык Анджэй Кэмпфі², у перапісцы з сябрамі, у “Дзядях”, у артыкулах для “Pielgrzymy Polskiego” дакладна называў імя народа, ад якога не аддзяляў сябе, — народа “беларускага”.

І адначасова той жа Адам Міцкевіч страсна ўсклікаў у пралогу да “Пана Тадэвуша”: “Літва! Мая айчына...” Прыметнікам “літоўскі” ён вызначаў Навагрудчыну, мову яе жыхароў з такой жа перакананасцю, як і прыметнікамі “беларускі”, “літоўска-рускі” ці “рускі”. І адначасова з найноўшых прац вынікае, што літоўскай (“жмудска-літоўскай”) мовай паэт не валодаў, хоць і імкнуўся яе вывучыць, настаўнічаючы ў Коўне. Усё гэта нібыта сведчыць аб супярэчлівасці, непаслядоўнасці паэта. Але — толькі на першы погляд. Бо словы “Літва” і “літоўскі” Адам Міцкевіч разумее не столькі ў этнічным (г. зн. сучасным сэнсе слова), колькі ў гістарычным сэнсе. Ён быў патрыётам, спадчыннікам Вялікага Княства Літоўскага, адной з найпершых сталіц якога быў якраз родны яму Навагрудак. Літва для яго (як і шмагэтнічная Рэч Паспалітая ў цэлым) — найперш краіна, дзяржава, якой так трэба было вярнуць былую свабоду, вызваліць ад іншаземцаў. Этнічнае тут часова адступала на задні план перад гістарычным і палітычным.

Таму пытанне пра тое, каму сёння належыць спадчына Адама Міцкевіча, з’яўляецца не такім адназначным, як здаецца на першы погляд. Безумоўна ж, найперш — польскаму народу, на мове якога ён пісаў. Але таксама — беларускаму, сярод якога ўзрос, і літоўскаму, сярод якога ўзмужнеў. Таму мне незразумелы скепсіс кагосьці М.П., які ў лонданскім “Dzienniku Polskim” пісаў: “Са здзіўленнем даведаўся я, што Міцкевіча лічаць сваім паэтам таксама і беларусы”³. Так —

лічаць. Адам Багдановіч, бацька Максіма Багдановіча, згадаў у сваіх успамінах, што ў юнацтве ён “упершыню пазнаёміўся з Міцкевічам і Сыракомлем і быў імі зачараваны як паэтамі роднай зямлі”⁴. Адама Міцкевіча, класіка польскай літаратуры, можна ўпэўнена лічыць адным з пачынальнікаў і новай беларускай літаратуры. Бо звярнуўшыся (па сутнасці першым) да беларускай народнай творчасці, ён даў добры прыклад не толькі варшаўскім “класіцыстам”, але і наступным пакаленням беларускіх (як і літоўскіх) пісьменнікаў, якія ад перакладаў твораў свайго фальклору на польскую мову (Ян Чачот), ад польскамоўных перайманняў яго потым зрабілі наступны крок — да выкарыстання народных крыніц у творах на беларускай мове (Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, а затым і Янка Купала). Міцкевіч спарадзіў не толькі польскі рамантызм, але і беларускі, і літоўскі.

Таму я цалкам пагаджаюся з Юзафам Левандоўскім, які сцвердзіў у парыжскай “Культуры”, што не трэба трактаваць нацыянальную належнасць Адама Міцкевіча, як і іншых тагачасных дзеячаў нашага рэгіёна, “адназначна, выключна і нават супрацьпастаўна”, бо “ўцісканне ў адну перагародку — гэта дзеянне, якое калечыць”⁵.

Напярэдадні двухсотгоддзя з дня нараджэння Адама Міцкевіча мы свярдаем: так, мы, беларусы, ганарымся тым, што ён называў беларускую зямлю, Навагрудчыну, “родным краем”. Ён сёння — частка і нашай спадчыны. Ён збліжае, яднае нашы народы.

Адам Мальдзіс

¹ Sielicki F. Mickiewicz i Białoruś: Kilka szczegółów // Studia o Mickiewiczu. Wrocław, 1992. S. 115.

² Kempf A. O Białorusi i Litwie // Magazyn Wileński, 1997. Nr 1. S. 32.

³ M.O. Zaosie // Dziennik Polski. 1994. 3 stycz.

⁴ Богданович А. Мои воспоминания // Нёман. 1994. № 8. С. 109.

⁵ Lewandowski J. Podróżę krztałcą // Kultura. 1997. Nr 7–8. S. 74.